

УДК 378:351.743

Роман ПЕРКАТИЙ,

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції – це науково обгрунтована система організації і стимулювання самоосвітньої та пізнавальної діяльності курсантів, що забезпечує якісні зміни усіх компонентів їх самоосвітньої компетентності. Для досягнення позитивної динаміки сформованості самоосвітньої компетентності важливе значення має створення відповідних педагогічних умов. У статті виокремлено та обгрунтовано методичні рекомендації майбутніх офіцерів Національної поліції.

Ключові слова: майбутні офіцери Національної поліції, самоосвітня компетентність, методичні рекомендації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вивчення проблем самоосвітньої діяльності у зарубіжній та вітчизняній педагогіці має тривалу історію.

Важливість самоосвітніх умінь і навичок для офіцера Національної поліції обумовлена завданнями та специфікою його професійної діяльності: він повинен уміти тлумачити й застосувати норми матеріального та процесуального права, попереджувати злочини, забезпечувати громадську безпеку, надавати правові послуги, забезпечувати

дотримання вимог і стандартів щодо організації праці, виконувати приписи галузевих нормативних актів.

Педагогічні дослідження та специфіка професійної діяльності правоохоронців дозволяє стверджувати, що загалом самоосвітню компетентність сучасного фахівця Національної поліції можна розглядати як інтегративну професійно важливу властивість, яка охоплює емоційно-ціннісне ставлення до самоосвіти та самоосвітньої діяльності, систему знань про її планування, способи та засоби, суб'єктно-особистісний досвід продуктивного вирішення проблем особистісного та професійного розвитку, готовність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення у сфері майбутньої професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Учені звертали велику увагу на необхідність дотримання принципу природовідповідності при визначенні змісту та форм самоосвіти. Особливого значення вони надавали такому засобу саморозвитку та джерелу інформації, як книги, розробивши методiku роботи з нею. Учені показали роль самоосвіти у формуванні особистості, тим самим започаткувавши розвиток теоретичних та практичних аспектів дослідження цієї проблеми у зарубіжній та вітчизняній педагогічній науці.

У наш час за кордоном учені звертають увагу на питання організації самоосвітньої діяльності (Д. Малькольм [8], С. Долл [6], Д. Волтерс [9]), на способи та засоби самоосвіти (А. Борк [5], Р. Льюїс [7], І. Райт [10]) та ін. У теорії зарубіжної педагогіки використовують декілька понять для відображення змісту “самоосвіти”.

Слід зазначити, що на сьогодні проблеми формування та розвитку самоосвітньої компетентності у представників різних професій досліджують такі вчені, як Л. Броннікова [1], О. Копил [2], Г. Наливайко [3], О. Фоміна [4] та ін.

Метою статті є виокремлення та обґрунтування методичних рекомендацій щодо формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції – це науково обґрунтована система організації і стимулювання самоосвітньої та пізнавальної діяльності курсантів, що забезпечує якісні зміни усіх компонентів їх самоосвітньої компетентності. Для досягнення позитивної динаміки сформованості самоосвітньої компетентності важливе значення має створення відповідних педагогічних умов.

Проведений теоретичний аналіз проблеми формування самоосвітньої компетентності в майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі їх фахової підготовки та результати експериментального дослідження дозволили обґрунтувати методичні рекомендації щодо формування зазначеної професійно важливої властивості.

1. Загальною методологічною основою формування самоосвітньої компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції слід вважати особистісно-орієнтований підхід (за яким курсанти є суб'єктами навчання, особистостями, які прагнуть до саморозвитку, самовизначення, самореалізації), діяльнісний (передбачає формування та розвиток усіх компонентів самоосвітньої компетентності, що дозволяє діяти гнучко, творчо та ефективно у стандартних та нестандартних ситуаціях), компетентнісний (визначає необхідність розглядати комплекс знань і вмінь фахівця як якісну характеристику особистості й норму якості вищої освіти) та системний (досліджує об'єкт в цілості та розвитку, визначає необхідність формування самоосвітньої компетентності з урахуванням взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх факторів та різних умов педагогічного процесу) підходи [11]. Серед принципів формування самоосвітньої компетентності слід насамперед назвати принципи актуалізації, саморозвитку, пізнавальної активності, безперервності, індивідуалізації, самоорганізації, саморефлексії та ін.

2. В організації роботи з формування у майбутніх офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності слід враховувати, що прискоренню самоосвітньої компетентності курсантів, становленню їх як майбутніх фахівців, формуванню загальних та професійних знань сприяє сформована позитивна мотивація до самоосвіти.

З огляду на це для забезпечення мотивації курсантів до самоосвітньої діяльності та формування самоосвітньої компетентності необхідно збагачувати зміст навчання особистісно орієнтовним матеріалом, забезпечувати емоціогенність змісту, використовувати різні способи педагогічної підтримки та позитивної оцінки, стимулювати інтелектуальні почуття курсантів.

3. Для підвищення пізнавального інтересу курсантів слід розвивати і підтримувати у них прагнення виявити і ствердити себе через навчальну діяльність. Для цього велике значення має ознайомлення їх з майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, з вимогами, які вона висуває до знань, умінь і якостей фахівця; створення уявлення про майбутнє життя в соціумі, про ближню (безпосередню) й кінцеву (перспективну) мету навчання, а також підтримка допитливості й “пізнавального” психологічного клімату в навчальній групі. Необхідно на кожному занятті підкреслювати значення самоосвітньої компетентності для подальшої службової діяльності, а також вводити у навчальний процес такі ситуації, які б моделювали майбутню професійну діяльність офіцера Національної поліції.

4. При організації роботи з формування у майбутніх офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності важливо враховувати значення самостійного здобуття знань: “знання, набуті в процесі самостійної роботи, мають свої особливості. Вони не тільки більш осмислені: їх більш активно та свідомо використовують у подальшому житті, їх істинністю, правильністю дорожать все життя” (В. Сухомлинський). З огляду на це для формування самоосвітньої компетентності важливо використовувати активні методи навчання, насамперед проблемні, інтерактивні та дослідницькі.

5. Важливість проблемних методів навчання для формування самоосвітньої компетентності обумовлена тим, що вирішення проблеми приводить курсантів не тільки до оволодіння певними новими знаннями і діями, воно становить мікроетап в їх розвитку [12].

Принцип проблемності в навчанні відповідає не тільки умовам засвоєння знань і дій, тобто умовам навчання, він співпадає з головними умовами, що обумовлюють інтелектуальний розвиток особистості.

Застосування активних методів навчання дозволяє формувати в курсантів уміння самостійно досягати нових результатів, сприяє формуванню особистості із значно більшими творчими можливостями.

Для активізації розумової діяльності курсантів слід створювати відповідні умови групової роботи та групового обговорення, використовувати відповідну систему питань, що забезпечують пошук відповідей на загальні питання.

6. Для формування у майбутніх офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності велике значення має дослідницька діяльність. Це обумовлено тим, що пізнавальна мотивація, як і мислення, народжується із того ж джерела – дослідницької ланки навчальної діяльності. Її можна сформувати тільки в умовах спільної роботи, у дослідженні, у спілкуванні з викладачем, у колективній роботі курсантів у навчальній групі. Важливе значення має ігрове проектування, яке є практичним заняттям, під час якого розробляються конструкторські, технологічні, соціальні та інші види проектів в ігрових умовах, що максимально відтворюють дійсність.

Метод проектів є оптимальним для формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції, оскільки передбачає зміщення акцентів навчання на самостійні види робіт та зростання автономності курсантів. Під час роботи над проектами курсанти мають можливість краще усвідомити значимість практичного застосування самоосвітніх знань, набути досвіду спілкування та взаємодії, який необхідний у подальшій професійній діяльності.

7. Важливим дослідницьким методом, або евристичним, для формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції є аналіз конкретних ситуацій. Це така організація пошукової, творчої діяльності курсантів, що спрямована на розв'язання нових для них проблем. Для цього викладач повинен запропонувати для самостійного дослідження ту або іншу проблему.

Для виконання завдання – теоретичного й практичного дослідження – курсанти повинні осмислити проблему, скласти план роботи, обґрунтувати гіпотези, здійснити їх перевірку, обґрунтувати та проаналізувати результати. У такому випадку їхня пізнавальна діяль-

ність за структурою наблизатиметься до дослідницької діяльності науковців. При вирішенні ситуативних завдань курсанти, самостійно вирішуючи проблеми з професійної діяльності, мають можливість оволодіти необхідними професійними знаннями, навчитися самостійно здобувати знання.

8. Для розвитку інтелектуальної ініціативи та саморозвитку курсантів важливе значення має досвід їх спілкування.

У процесі групової навчальної діяльності курсанти уточнюють і відшліфовують свої судження, переводять їх на “мову” думок та переконань. Саме таким чином завдяки самонавчанню слід не тільки розвивати логічну сторону мислення, але й вчити курсантів способів самонавчання і самоствердження. У цьому випадку правильно організована групова навчальна робота повинна ґрунтуватися на усвідомленні курсантами спільної мети, на взаємодопомозі, взаємоконтролі та взаємонавчанні, забезпечувати кожному курсанту максимальну активність і самостійність.

У цьому контексті інтерактивне навчання, що пов’язане з обговоренням матеріалу, навчанням курсантами один одного, слід розглядати як досить продуктивний метод для засвоєння й запам’ятовування навчального матеріалу. Серед таких інтерактивних методів важливо використовувати диспути, дискусії, “мозковий штурм”, які мають передбачати ґрунтовну самостійну підготовку курсантів, високу розумову активність, прищеплювати курсантам уміння вести полеміку, обговорювати проблему, захищати свої погляди.

9. Важливе значення для формування самоосвітньої компетентності курсантів має належна організація їх самостійної роботи.

Самостійна навчальна робота – це різноманітні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності курсантів, яку вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі. Для методично правильної організації самостійної роботи курсантам необхідно чітко визначити мету й завдання навчальної роботи, позначити необхідний результат самостійної роботи й форми контролю отриманих знань, умінь, професійних навичок.

Самостійну роботу курсантів потрібно організувати таким чином, щоб вона сприяла виробленню у них установки на самостійне й систематичне поповнення своїх знань, формувала уміння орієнтуватися в потоці інформації, уміння долати труднощі під час вирішення складних завдань розумової діяльності. Про ефективність самостійної діяльності курсантів слід робити висновки на основі її результатів, виявлених за допомогою відповідних методів контролю.

10. Важливим ресурсним аспектом якості підготовки майбутніх фахівців Національної поліції та формування їх самоосвітньої компетентності слід розглядати розробку та використання відповідного навчально-методичного забезпечення. Відповідне навчально-методичне забезпечення допомагає більш ефективно організувати підготовку майбутніх фахівців. Це сукупність документів, що описують технології навчання, методи вибору та застосування способів й інструментів навчання та отримання відповідної компетентності.

Для створення навчально-методичного забезпечення з формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції слід урахувати вимоги освітньо-кваліфікаційного рівня та професіограми для кожного напрямку підготовки й тематику робочих програм навчальних дисциплін. Велику увагу при цьому слід звертати на визначення необхідного та достатнього обсягу понять, структури та логіки навчального матеріалу дисципліни. Далі необхідно визначити завдання для семінарських та практичних занять, матеріали для формування відповідних умінь, фонд оціночних засобів для поточного та проміжного контролю, комплект завдань для самостійної роботи; систему оцінки навчальних досягнень, а також методичні вказівки для курсантів щодо формування самоосвітньої компетентності.

Зміст навчально-методичного забезпечення має охоплювати комплекс навчальних завдань різного рівня складності та спрямовуючі тексти. Ці завдання повинні бути доступними для курсантів, опиратися на здобуті знання й життєвий досвід, але одночасно й достатньо важкими і складними. Матеріал і завдання для самостійного опрацювання має викликати в курсантів інтерес, що досягається новизною й

незвичайністю завдань, розкриттям практичного значення вирішення того чи іншого завдання.

11. Важливою складовою навчально-методичного забезпечення формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції є спрямовуючі тексти. У спрямовуючих текстах слід передбачити поступове набуття курсантами досвіду виконання самостійної роботи, поетапне формування способів самоуправління навчальною діяльністю. Для цього структура спрямовуючого тексту повинна містити такі елементи: тема самостійної роботи; мета самостійної роботи; пояснення, коментарі, алгоритми, правила виконання завдань; підказки, що пояснюють основні способи виконання самоосвітньої діяльності; опорні схеми, смислові опори, критерії правильного виконання завдань; надписи, знаки, символи, що стосуються конкретного виду діяльності; ключову інформацію з теми самостійної роботи, що доповнює, поглиблює, розширює базову навчальну інформацію.

Загалом спрямовуючий текст слід створювати так, щоб залучити курсантів до діалогу: їм не просто треба подавати інформацію, необхідну для виконання завдань самостійної роботи. Цю інформацію необхідно таким чином структурувати, щоб вона дозволяла курсантам належним чином засвоювати, усвідомлювати та виконувати різні види навчальної діяльності.

12. Для формування самоосвітньої компетентності у майбутніх офіцерів Національної поліції слід використовувати модель формування цієї професійно важливої властивості майбутніх офіцерів Національної поліції у процесі фахової підготовки.

Структурно-змістовною моделлю формування самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів Національної поліції ми називаємо таку дидактичну структуру, яка містить сукупність різнорівневих компонентів, ієрархічно пов'язаних між собою загальним змістом діяльності викладачів й курсантів щодо формування усіх складових самоосвітньої компетентності, базові організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні та дидактичні умови і якісні показники, що підтверджують досягнутий педагогічний результат. Структурно модель

формування самоосвітньої компетентності містить цільовий, змістовний, організаційно-технологічний та результативний блоки, а також опис діяльності суб'єктів та об'єктів навчання.

Отже, основними методичними рекомендаціями щодо формування в майбутніх офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності є такі:

1) використання особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного та системного підходів;

2) дотримання принципів актуалізації, саморозвитку, пізнавальної активності, безперервності, індивідуалізації, самоорганізації, рефлексії та ін.;

3) забезпечення мотивації курсантів до самоосвітньої діяльності та формування самоосвітньої компетентності через збагачення змісту навчання особистісно орієнтовним та професійно спрямованим матеріалом;

4) використання активних методів навчання, насамперед проблемних та інтерактивних;

5) використання потенціалу дослідницької діяльності, що передбачає акцент на самостійні види робіт та зростання автономності курсантів;

6) належна організація самостійної роботи курсантів для вироблення у них умінь орієнтуватися в потоці інформації при вирішенні навчально-професійних завдань;

7) розробка відповідного навчально-методичного забезпечення, що охоплює комплекс навчальних завдань різного рівня складності, спрямовуючі тексти, та ін.

Формування у майбутніх офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності буде більш результативним, якщо науково-педагогічний склад дотримуватиметься методичних рекомендацій, які розроблено на основі проведеного дослідження.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальшого дослідження, на нашу думку, можуть бути: забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутніх офіцерів Національної поліції, удосконален-

ня методичного забезпечення формування в офіцерів Національної поліції самоосвітньої компетентності у процесі фахової підготовки відповідно до їх спеціалізації; порівняльний аналіз зарубіжного досвіду формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців; обґрунтування основних напрямків підвищення ефективності самоосвітньої діяльності офіцерів Національної поліції у системі фахової підготовки та на різних етапах їхнього професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Бронникова Л. М. Формирование компетентности самообразования старшеклассников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бронникова Лариса Михайловна. – Барнаул, 2010. – 268 с.
2. Копил О. А. Формування самоосвітньої компетентності у студентів немовних спеціальностей з використанням інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. А. Копил ; Чернігівс. нац. пед. ун-т імені Т. Г. – Чернігів, 2012. – 20 с.
3. Наливайко Г. В. Розвиток самоосвітньої компетентності вчителів початкових класів у системі підвищення кваліфікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика виховання” / Г. В. Наливайко ; Нац. академія пед. наук України ДВНЗ “Університет менеджменту освіти”. – К., 2012. – 22 с.
4. Фомина Е. Н. Формирование самообразовательной компетентности студентов на основе применения модульной технологии (на примере средних профессиональных учебных заведений) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Фомина Елена Николаевна. – С.-Петербург, 2007. – 182 с.
5. Bork A. The Computers in Education in United States / A. Bork // The perspectives from Educational Technology. Center Computer and Education. – 1984. –V. 8. – 4. – P. 335–341.
6. Doll C. A. Evaluating Educational Software / C. A. Doll. – Chicago and London, 1987. – 78 p.
7. Lewis R. How to Write Selfstudy Materials / R. Lewis. – London, 1981. – 61 p.
8. Malcolm D. Whitehead and Philosophy of Education / D. Malcolm // Edition Rodopi B.V., Amsterdam – Atlanta, 1998. – 123 p.

9. Walters J. D. Education For Life / J. D. Walters. – Nevada City : Ananda publ., 1986. – 177 p.

10. Write I. Learning to Learn in Higher Education / I. Write. – L. : Canberra : Helm, 1982. – 199 p.

11. Порхун І. До проблеми формування та діагностики правової компетентності військовослужбовців за контрактом державної прикордонної служби України / І. Порхун, О. Діденко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні та психологічні науки / [гол. ред.. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – № 3 (72). С. 102–115.

12. Діденко О. Обґрунтування педагогічних умов формування міжнародної правової культури майбутніх офіцерів-прикордонників / О. Діденко, С. Совва // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка. – 2016. – Вип. 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_4_8

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 1.12.2016.

Перкатый Р. Методические рекомендации по формированию самообразовательной компетентности будущих офицеров Национальной полиции

Формирование самообразовательной компетентности будущих офицеров Национальной полиции – это научно обоснованная система организации и стимулирования самообразовательной и познавательной деятельности курсантов, обеспечивает качественные изменения всех компонентов их самообразовательной компетентности. Для достижения положительной динамики сформированности самообразовательной компетентности важное значение имеет создание соответствующих педагогических условий. В статье выделены и обоснованы методические рекомендации будущих офицеров Национальной полиции.

Ключевые слова: *будущие офицеры Национальной полиции, самообразовательная компетентность, методические рекомендации.*

Perkatyy R. **Guidelines concerning the formation of self-educational competence of officers of the National Police**

Learning self education issues in foreign and domestic pedagogy has a long history.

The importance of self education and skills for officers of the National Police due tasks and specifics of his professional activity, he should be able to interpret and apply substantive and procedural law, prevent crime, ensure public safety, provide legal services to enforce the requirements and standards for the organization of work, perform requirements of industry regulations.

Formation of self-educational competence of officers of the National Police – a scientifically based system of incentives and self education and cognitive activity of students, providing qualitative changes in all components of self-educational competence. To achieve positive dynamics of formation of self-educational competence important to create appropriate educational environment. Article singled and grounded guidelines for future officers of the National Police.

The formation of the future officers of the National Police competence self education will be more effective if the scientific and pedagogical staff adhere to guidelines that are developed on the basis of the study.

Keywords: *future officers of the National Police, self-educational competence guidelines.*